

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 28 may (Çərşənbə günü) tarixli 190-cı nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Çərşənbə, 27 şabanül-müəzzəm
sənə 1337. 28 mayıs 1919 sənə.

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi,
iqtisadi türk qəzetəsidir

Məhəlli-idarə:
Bakı, Vorontovski və Qubernski
küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə
"Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə
səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Dərc edilən məqalatın mükafatını
idarə təyin edir.

Abunə şəraiti:
Bakı üçün 1 aylığı 30 rubla,
2 aylığı 35 rubla, 3 aylığı 50 rubla.
Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rubla,
2 aylığı 45 rubla, 3 aylığı 60 rublədir.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rubla,
axırncı səhifədə sətri 3 rubla,
itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rubla.

DARDANEL LOKANTASI

Həmin may ayının 28-ci günü Azərbaycan istiqlaliyyətinin bir sənəliyi münasibətilə "Dardanel" lokantasında rumin orkestri və Asiya musiqisi çalib, xanəndələr oxuyacaqdılar.

ELAN

Be-münasibəti-ruzi-tacgüzəriyi-**aləhəzrət Sultan Əhməd şah Qacar halle-dallahu mülkəhu və səltənətu** ruzi-çəhərşənbə 27 şəhri-şabanülmüəzzəm dərc-konsulğəriyi-dövləti-aliyyəyi-İran əz saati-dehi-sübh ilə saati-döyi-bədəzzühr pəziraiyi-rəsmi-beaməl xahəd-aməd.

Bar-üümümi-iraniyan lazəməst ki dərc-ruzi-məzkur mərasimi-çəşni-tacgüzəri ra mücri darənd.

Konsuli-dövləti-aliyyəyi-İran Məhəmməd Səidülvüzara

İstanbulun birinci şöbəsi

BULVARDA YENİ AÇILMIŞ QƏHVƏXANA

Qəhvəxana Gömrükxana qarşısında vəqə olub hərbi məmurlar üçün 10 faiz güzəşt edilir.

Kamali-əhtiramla Səməd Zeynalov

Teatro mövsümü bağlanır

HÖKUMƏT TEATROSUNDA

AŞXAM TAMAŞASI

Bu mövsümdə axırncı opera və operetta tamaşaları. Şəşənbə günü şabanül-müəzzəm ayının 26-sında (mayısın 27-sində) 1337-1919-cu ildə axırncı dəfə olaraq **"Arşın mal alan"** operettası, çəhərşənbə günü şabanül-müəzzəmin 27-sində (mayısın 28-ində) **Azərbaycan istiqlaliyyətinin səneyi-dövriyyəsi münasibətilə "Leyli və Məcnun"** operası və **"Azərbaycan"** faciəsi, və cümə günü şabanül-müəzzəmin 29-da (mayısın 30-da) **"Aşiq Qərib"** operası təntənəli bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır və məzkur tamaşalardan sonra teatro mövsümü gələn sentyabrədək bağlanır. Bu tamaşaların biletləri indidən satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Hacıbəyli Qardaşları
Müdiriyyəti

ELAN

1919 mayıs 28-də çəhərşənbə günü saat 11-də Azərbaycan Cümhuriyyəti istiqlali elanının səneyi-dövriyyəsi münasibətilə Azərbaycan Məclisi-Məbusanının fəvqəladə təntənəli iclası olacağı elan olunur.

ELAN

Bakı Şəhər İdarəsi sədri üzvlərdən xahiş edir çəhərşənbə günü may ayının 28-da saat 1-də Azərbaycan istiqlaliyyətinin səneyi-dövriyyəsi münasibətilə vəqə olacaq təntənəli iclasa təşrif gətirsinlər.

BAKİ EV SAHİBLƏRİ
ŞURASI

Həmi üzvləri və ev sahiblərini həmin may ayının 30-da cümə günü saat 11-də vəqə olacaq iclasa dəvət edir. İclas "Obşestvenni sobraniya"-nın binasında (Nikolayevski küçədə) vəqə olacaqdır. Müzakirə ediləcək məsələlər: 1) İdarənin ittifaqın fəaliyyəti bərasində məruzəsi; 2) Şuraya 15 üzv və 10 namizəd seçilməsi bərasində; 3) Təftiş komissiyasına 7 üzv intixabı. Qeyd 1: İclasda təzə üzvlər yazılacaqdır. Qeyd 2: Hərğah üzvlərin 1/3-i gəlməzsə, həmin gün saat 12-də (Ittifaqın nizamnəmnəsinin 25-ci maddəsinə binaən [əsasən]) ikinci ümumi iclas təyin olunur.

T-140

Azərbaycan Məclisi-Məbusan rəisi naminə gələn ərizələr daxilində bir çox imzasız ərizələrə təsadüf olunur ki, böylə imzasız gələn ərizələrə qənan mövcibcə [qanuna əsasən] ənəcm edilməyib buraxılmaldır. Buna binaən [buna görə], Azərbaycan Məclisi-Məbusan naminə gəlmiş olan imzasız ərizələr baxılmamış və ənəcmsız qaldığı kimi, ərizə sahibi də ərizi-halina ənəcm edilməyəcəyini bəkləməkdə qalır. Azərbaycan Məclisi-Məbusan [raisii] həzratlarının əmrlərinə binaən, ərizə göndərən zatlara bununla məlum edilir ki, göndərilən ərizi-halları cümləsi imza edilməlidir. Əks-təqdirdə ərizə sahibinin, hansı səbəbdən dolayı olursa olsun, ərizəsini imza etməmiş olduğu halda göndərilən ərizələr Məclisi-Məbusan tərəfindən sərəncəmsız qalır.

Parlaman İdarəsi vakili: Vəkilov
Kərgüzər: C. Paşazadə

AVTOMOBİL

7 yerli, kareti qoz ağacından "Panar Elisar" fabrikası avtomobili 40-60 güclü, ucuz satılır. Xahiş edənlər: Bazarını küçədə nömrə 6, İbrahimovun mağazasına müraciət edə bilərlər.

8796

BU NÖMRƏ 6 SƏHİFƏDİR.
MÜSƏVVƏR [ŞƏKİLLİ]
ƏLAVƏSİ VARDIR.
AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞLARINA
HÖKUMƏTİN MÜRACİƏTİ

Azərbaycan vətəndaşları! Bir sənə bundan əqdam [əvvəl] məbusalarınızın ray və arzusu mövcibincə [ray və arzusuna uyğun olaraq], Azərbaycan xalqı müstəqil yaşayış təriqinə

YAŞASIN MÜSTƏQİL
AZƏRBAYCAN CÜMHURİYYƏTİ!

[yoluna] qədəm qoydu. 1919-cu sənəsi mayın 28-i Azərbaycan Cümhuriyyətinin milli bayramıdır. Öylə bir bayram ki, onun xətri ümum Azərbaycan vətəndaşları üçün daima möhtərəm və müqəddəs sayılacaqdır. Çünki kəndi dövlətinizin milli bayrağı altında keçmiş olduğunuz bir sənəlik azad və zəhmətli həyatınız Azərbaycanın böylə tarixi bir gün[ü] olduğunu sizə sözdən artıq izah edir. Siz, çarizmin ən ağır tarixini keçirmişsiniz. O, sizin ən gözəl hissiyyatınızı, mədəniyyət və müqəddəs əməllərinizi [arzularınızı] əyaqları altında tapdarmış və məhv etmək istəmişdir. Biz hər bir hüquqdan və mədəni tərəqqiyyatdan və ən ibtidai siyasətdən belə məhrum olmuşduq. Bizim gözəl arzularınız qəti surətdə əzilir və əyaqlar altına alınır. Sizin nəzərlərinizdən bolşevik hərc-mərcliyi, onun o mənhus dövrü keçmişdir. Kəndi evlərinizin talan və qərat edilib, uşaqlar və qadınlarınızın böyük fəlakət və müsibətlərə düşdüyünü və təhəmmül etdiyini [dözdüyünü] gördünüz.

Qan dəyərində qutavar olan [üzən] Azərbaycan türk milləti kəndi müqəddəratı öhdəsinə olaraq öz başına buraxılmışdı. O, matənəti-qəlb və əzmi-qəti ilə istiqlal [gələcəyi] düşünərək yaşayır və bilaxıra müstəqil və azad yaşamaq yolu arayıb ona rəvan oldu. Öylə bir yol ki, onu ümum cəhanın əzilmiş və döyülmüş millətləri tutmuşdu. Bu yoldan isə həməvəqt [heç bir zaman] geri dönmək, qayıtmaq yoxdur, ola da bilməz. Bu bir sənə ərizi-müddətində biz yorulmadan işlədik və bu işləməyimizlə dövlətimizi möhkəmləşdirərək camaatımızın aşağı sinifinə milli dövlət təşkil hissini düşündürdük və göstərdik ki, camaat və millət məbusalarının getdikləri yol doğru və xalqın azadə fikir və məsləkiədir. Bu əz vaxt zərfində Azərbaycan türkləri kəndilərinin müstəqil və azadə yaşamağa layiq olduqlarını gözəl surətdə göstərib və dövlət təşkilinə istedad və qabiliyyət yetirdiklərini isbat etdilər. Bunun sayəsində isə şimdiki məmləkətdə insanı məmnun edəcək bir dərəcədə nizam və əsəyiş hökəmfərmədi [hökm sürməkdədir]. Dövlətin fəaliyyəti isə bir daqiçə də olsa təxir etməyib, həman hökumət işlərində davam etməkdədir. İngiləbin bizə vermmiş olduğu səmərəsi mühafizə edilməklə barəbar, siz indiki Məclisi-Müəssisan seçkiləri arafəsindəsiniz. Bu Məclisdə Azərbaycan milləti kəndi fikir və rayını aşkar edəcəkdir. İstiqlaliyyəti müdafiə və mühafizə etmək ümum Azərbaycan xalqının müqəddəs vəzifəsidir. Azərbaycan vətəndaşları! Təhlükə və təhdid hələ raf olmamışdır [aradan qaldırılmamışdır]. Bizim üzərimizə qara buludlar gəlməkdədir. Bizim daxilidə ki hərəkətimiz və nizam və əsəyişimiz təmin edilsə, istiqlaliyyətimizi təhdid edən qüvvələrə yol verməz və rahat və azad yaşamağa malik olarız.

Azərbaycan vətəndaşları! Mayın 28-i böyük və ümumi bir bayram hesab edilməlidir. Bu gündə bilərəqçi-millət hər kəs özünü müsəvi hüquqla Azərbaycan vətəndaşı hiss etməlidir. Bu gün ümum cəhan millətlərinin ədəlat üzrə olan hüquq və ixti-yaratının təmin edilən günlərindən bir gündür. Azərbaycan millətinin ittihad və ittifaqına istinad edərkə və buna ümidini izhar etməklə, hökumət Azərbaycan Cümhuriyyətinin ikinci sənəsinə qədəm-nihad olur [qədəm qoyur].

Ümum Azərbaycan vətəndaşlarının qüvvə və müavinətinə ümidlə hökumət onları dövlət bayramı ilə təbrik edir.

Azərbaycan Vükəla Şurası Raisi və
Daxiliyyə naziri: Nəsib bəy Yusifbəyli

AZƏRBAYCAN İSTİQLALINI
MÜBƏYYİN [BƏYAN EDƏN] ƏQDNAMƏ

Böyük Rusiya ingiləblərinin cərayanı ilə dövlət vücudunun ayrı-ayrı hissələrə ayrılmasıyla Zaqafqazıyanın sür orduları tərəfindən tərkini mövcib bir vəziyyəti-siyasiyyə hasil oldu. Kəndi qüvəyi-məxsusalarinə tərk olunan Zaqafqaziya millətləri, müqəddəratlarının idarəsini bizzat kəndi əllərinə alaraq Zaqafqaziya Qoşma [Federativ] Xalq Cümhuriyyətini təsis etdilər. Vəqəyi-siyasiyyənin [siyasi hadisələrin] inkişaf etməsi üzərinə gürcü milləti Zaqafqaziya Qoşma Xalq Cümhuriyyəti cüz'ündən [tərkibindən] çıxıb da müstəqil Gürcü Xalq Cümhuriyyəti təsisini salah [müvafiq] gördü.

Rusiya ilə Osmanlı imperatorluğu arasında zühur edən müharibənin təsviyyəsi [ləğvi] üzündən hasil olan vəziyyəti-həzireyi-siyasiyyə və məmləkət daxilində bulunan misalsız anarşi Cənub-Şərqi Zaqafqaziyanı ibarət bulunan Azərbaycana daxili bulundluğu xarici və daxili müskülətdən çıxmaq üçün xüsusi bir dövlət təşkilatı qurmaq lüzumunu təqlin edir.

Buna binaən [buna əsasən] arayı-üümüyyə və intixab olunan [ümumi səssərmə ilə seçilən] Azərbaycan Şurayı-Milliiyyəyi-İslamiyyəsi bütün camaa-tə elan edir ki:

- 1 – Bu gündən etibarən Azərbaycan xalqı hakimiyyəti haqqına malik olduğu kimi, Cənub-Şərqi Zaqafqaziyaдан ibarət Azərbaycan daxili kamillül-hüquq müstəqil bir dövlətdir.
- 2 – Müstəqil Azərbaycan dövlətinin şəkli-idarəsi xalq cümhuriyyəti olaraq təqərrür edir [qərarlaşdırılır].
- 3 – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bütün millətlər və bilxəssə həmcivar olduğu millət və dövlətlərlə münasibəti-həsənə [yaşxi münasibətlər] təsisinə əzm edir.
- 4 – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti millət, məzhəb, sinif, silk və cins fərqi gözəlmədən, qələmörəndə [hakimiyyəti altında] yaşayan bütün vətəndaşlarına hüquqi-siyasiyyə və vətəniyyə təmin eylər.
- 5 – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, ərazişi daxilində yaşayan bircümlə millətlərə sərbəstənə inkişafı üçün geniş meydan buraxır.
- 6 – Məclisi-Müəssisan toplanınca qədar Azərbaycan idarəsinin başında arayı-üümüyyə ilə intixab olunmuş Şurayı-Millii və Şurayı-Milliyə qarşı məsul hökuməti-müvəqqəatə durur.

Bu əqdnamə 1918 sənəsi mayıs ayının 28-də Tiflisdə elan olunmuşdur.

İSTİQLALIYYƏT

İnsanlar azadə yaşamaq üçün xalq olunublar və bu yaşadıgımız yer bilatə-fəvüt insanların ixtiyarlarına vəğüzər olubdur [verilib]. Ona görə, hər millətə istiqlaliyyət verilməlidir ki, ta kamali-asudəliklə öz hüquqlarına nail olsunlar. Pəyğəmbərlərin camaatə ümdə sözləri bu olubdur: "Ey camaat! Fəqət bir olan Allah-taəlaa itaət edin." Bu daxi ifadə edir ki, Allahdan başqasının bir kəsə təsəllütü yoxdur, bəlkə hamı camaat hüquqda barəbərdir.

Quran ki qəvənni-mədəniyyəti [mədəniyyəti] əhətiə etdiyi halda kitabı doğrudan-doğruxa ümum xalqadır, bu kitabla hakimiyyəti-xalqi təsis və təmin etmişdir. [La ikrahə fiddin] "ayayli-kəriməsiylə bülənd [ucə] ki surətdə hürriyəti-vicdəni elan buyurmuşdur. İstiqlaliyyətlə hürrniyyəti mühafizə etmək olar. Hər kəs öz sözünü, əqidəsi-ni cürətlə bəyan edir. İstiqlaliyyətlə məktəblərdən və mədrəsələrdən camaa-tə nəf [fəyda] verən əlimlər peyda olar, ehkamı-ilahiyyə daxi istiqlaliyyət sayəsində intişar tapar [yayılır].

Hər tayfaya istiqlaliyyət lazımdır və buna tərəfdar olmaq ədələtdir. Ədələt isə cümlə əxlaqi-həmidənin [bütün gözəl əxlaqların] əsasidir. Kim ki, istiqlaliyyətin xilafına hərəkət edər, o, zalımdır və günəhsiz insanları əsir etmişdir. "Əl-ədl mimarül-ərz" demişlər.

İstirahət və saadət-i-üümüyyə tərəqqi və mədəniyyətlə hasil olar. Tərəqqi və mədəniyyət isə ənəcəq hər millətin istiqlaliyyətlə yaşamağındadır. İstiqlaliyyəti mühafizə etməkdə çəlmışaq eyni-səadət və nəhayət kəramətdir. Zira insan başqalarını nə dərəcədə məsəd edər, özü daxi o dərəcədə məsəd olar.

İnsanı istiqlaliyyətlə yaşamaqdan mane olmaq qüvvə qəfəs içində saxla-maq kimidir ki, daim özünə nicat yolu axtarar. İştə, millət kəndi hüququna arif olanları sonra daim istiqlaliyyəti xətməməklə, axi-rüləmr məramına nail ola-

YAŞASIN TƏYİNİ-MÜQƏDDƏRAT
HÜQUQU!

caqdır. Buna görə, insanı təbiətin xilafına məcbur etmək nəticəsiz böyük zülüm və Haq-taalanın əmrinə müxəlifətdir. İstiqlaliyyəti olmayan millət qanadsız quş kimidir ki, hətta xırdca uşaqların da əllərindən xilas ola bilməz. Qanadsız quş başqa quşun qanadiy-la uça bilməz. İştə, hüququ əlində olmayan millət də həmişə zülmətlər içində sərgərdan qalıb, başqasının himayəsiylə nicat yolu bulmaz.

Be-parri-xiş bayad kərdi-parvaz,
Be-bəli-digəran nətvən parıdan. Azərbaycan hökuməti istiqlaliyyət peyda edərsə, islam əhli cəhəlat vətəsindən [təhlükəsindən] xilas olub, dini və mədəni cəhətlərini təmin etmiş olarlar və bununla xiləqətin müqtəzasına [təbiətlərinə uyğun] yaşa-mağa malik olub islamiyyətin ruhu və haqiqəti zəhirə çıxar və bu nöqtəyi-nəzərlə da Azərbaycan Hökuməti kəndi istiqlaliyyətini elan etmişdir. Fəqət böylə istiqlaliyyətdən gözəl nəticə almaq vaxta görə məarifi artırmaqla və milli ruhda tərbiyə almaqla mümkün olacaqdır.

Şeyxülislam
Axund Ağə Ağəalizadə

NƏ BÖYÜK BAYRAM!

Azərbaycan türkləri bu gün ilk dəfə olaraq böyük bir bayram saxlayırlar – İstiqlal bayramı!

Bundan bir sənə əvvəl Zaqafqazıyanın müqəddəratını hallı üçün Tiflisdə toplanmış olan müsəlman vəkilləri tarixin öylə bir anına təsadüf eyləmişlər ki, yüz sənəlik dövr-i-əsarətə yalnız yüksək bir əməl [ərzü] nəticəsi deyil, eyni zamanda zəruri bir ehtiyac kimi xətimə vermək məcburiyyətində qalmışlar. Əvət, Zaqafqaziya millətləri bilməcburiyyə [məcburi surətdə] elanı-istiqlal etmişlər.

Bilməcburiyyə elanı-istiqlal! İstiqlalımızda düşmən olanlar bu iki "məcburiyyət" və "istiqlal" sözlərinin bir araya toplanmasını "ictimaiyi-ziddəyn" [iki ziddin cəmləşməsi] qəbiləndən ədd [hesab] etməklə Zaqafqaziya cümhuriyyətlərinin qeyri-təbii olduqlarını isbat etmək istərlər. Fəqət bu müləhizə zəhirdə doğru görünsə də, batində öylə deyildir. Bir növdənin [körpənin] məşiməyi-madərədən [anasının qarnından] xilas olub da dünyaya gəlməsi heç şübhəsiz bir vəq'eyi-istiqlaldır. Qadının vəzi-həmlinə [yükünü yerə qoymasına, doğmasına] digər təbirlə bizdə "azad olmaq" deyirlər. Halbuki bu "azadlıq" eyni zamanda bir zərurəti-təbiyyə, bir məcburiyyətdir.

Öylə bir məcburiyyət ki, həyatı-alam ona bağlıdır! Zaqafqaziya Seyminin elanı-istiqlalə məxsus olan günündə Kadet firqəsi nümayəndəsi Seym əzalarının [üzvlərinin] o gün vəzifələrinin ağırlığından duy-duqları hissiyyətə tərcüman olaraq, hər kəsi özü kimi təsəvvür edərkə: "Baxınız, sanki Seym bir möhtəzirin [can verənin, ölüm əyağında olanın] başı üstündə durmuşdur" dediyinə müqəbələnən mən: "Əfv edərsiniz, bu iztirab və əndişə bir möhtəzirin deyil, bir lohusanın* başı üstündə görülen iztirabdır."

Zaqafqaziya lohusasının "azadlığı" çox müşkülətlə olmuşdu. Çünkü birdən üç növdə doğmuşdu: Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistan! Hər növdə kimi istiqlal daxi can kimi sevildiği halda, canan kimi cəfəkərdir. Bir növdə paydar olub kəndi başına dolanar bir adam oluncaya qədər ata və anasına nə əndişələr, nə qəmlər, nə qüssələr verməz! İştə, eyni iztirablər, eyni qüssa və dərdləri, fəqət bununla təvəm [əzə] olan sevinc və itminanları [xatircəmliliyi, könüli rahatlığını] biz keçən səneyi-istiqlaldə keçirmədikmi?

Mart hadisəti-əzminsinin [kədarli Mart hadisələrinin] bir nəticəsi olaraq davam edən Bakı əsarəti, Şamaxının bu dəfə yer altındakı məvəddi-bürkəniyyədən [vulkanik maddələrdən] deyil, insanların fitrətindəki şərərdədən [pisliklərdən] müstəzərr olub da [ziyan çəkib də] xaki ilə yeksan olması, Osmanlı türk qardaşlarımızın son ümidisizliki dəmində yetişib də bizi düşmənlərdən xilası, Bakının istirdəsi [geri alınması], sonra ingilislərlə Barəbar Biçərxov və səirlərinin gəlişiyə hasil olan iztirab və əndişə, Parlamanın müttəant surətdə açılması, Azərbaycan ordusunun vürüdü [gəlişi], Qarabağ, Naxçıvan, Lənkəran məsələləri, Dağıstan faciəsi, nəhayət bugünkü şəhənlilər – iştə, bir sənəlik həy-əti-istiqlalın xof ilə ümid arasındakı iztirab və itminan daqiqlərləri! Hər nəslisə növdəmiz bir yaşına çatdı!

Bu bir ilin ərzində Azərbaycanlıların maddədən verdikləri qurbanlara müqəbil qazandıqları yalnız xaricə bizi müstəqil bir millət gətirə bizi tanımayca doğru göstərdiyi bəzi təməyülət deyil, ən böyük şey fikri-hürrriyyət və istiqlalın artıq milli bir fikir olduğu keyfiyyətdir.

Bundan iki sənə əvvəl biz türklər Azərbaycan süarını böyük güldəstanın rəngin bir gülü kimi təsəvvür etdikdə, yalnız rus kədetləri ilə sosialistlərdən deyil, öz kədetlərimizlə sosialistlərimizdən dəki müqəbilə görürük.

Bir sənə sonra bütün firqələr bunu bir zərurət kimi qəbul edərkə Azərbaycan istiqlalının elanına iştirak etdilər. Bu gün isə hər kəs onu bir mövhibə [nəmət, bəxşiş] kimi qarşılayıb bir əməl [ərzü] və bir ideal kimi alqışlayır! Bu alqışlar yalnız siyasi firqələrin nümayəndələrindən deyil, ağac tənəkləri ilə "İləri, iləri" deyə soqalqarı dolaşan qanclarla, "Azərbaycan əsgəri"ni yaşar gözləri və "Allah bə nəzərdən saxlasın" duasıyla ötürən camaatdan, nəseyi-istiqlal dərk etmiş xalqdan gəlir.

Bundan altı ay əvvəl Azərbaycan Məclisi-Məbusanı açıldığı gün "Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!" demişdiniz.

O zaman, indiki bulundduğumuz zaman o qədər müşkül və o qədər pürx-of [qorxulu] idi ki, yüksəldiləndə bəyraq pək də yüksək qaldırmamayı, onu yalnız

Parlaman binasına münhasir [həsr, məxsus] etdirib də "müdara" göstərmək [yalandan üzə gümək, istəmədiyi hala qatlaş-maq] məcburiyyətində qaldırdı.

Bu məcburiyyətdən müttəəssir olan bəzi bədbinlər "Həni ya bir kərə yük-sələn bayraq bir daha endiriləməz!" deyirdiniz deyirdilər! İştə, qoy bugünkü gün, milli bayraqlara boyanmış Azərbaycan paytaxtı o kimi bədbinlərin qəlbini təşfiyə etsin!

Bir sənəlik həyat haqiqətdən də göstərdi ki: Bir kərə açılmış livayı-hür-riyyət [hürrriyyət bayrağı] bir daha bükülməz!

Doğrudur ki, bu gün yüksəltiyimiz istiqlal bayrağını endirməyə, açdığımız livayı-hürrriyyəti bükməyə çalışsın düşmənlər var. Bu düşmənlər bu gün hər tərəfdən bizə pusu qurmaqda, bizi təhdid etməkdədirlər. Fəqət bir tərəfdən millətimizin gündən-günə artan əzmi-millisiinə, istiqlal və hürrriyyəti yolunda sabit qalacağına, digər tərəfdən də nə desələr desinlər, dünya üzərində təsisiz qalmayacaq milliyət fikri-müəzzəminin bilaxıra elanı-zəfər edəcəyinə bəzi qalacağına, bu, tarixi-millimizdə misli nəməsbuq [görünməmiş] böyük bayramla yek-digərimizi təbrik edəlim də, inanalım ki, bir yaşına çatmış növdəzi-istiqlal təhlükəli quramları keçirər.

Bir kərə yüksələn livayı-istiqlal bir daha enməz!

M. Ə. Rəsulzadə

BİR YAŞ

Bu gün, istiqlalın elan olduğu gündüzümüz və bu istiqlal qazanmaq yolunda çaylarca qanlar axıdıb minlərcə xanımınlarımızı xarabə qoyduğumuz bir döv-lətin, yəni Azərbaycan Türk dövlətinin bir yaşı tamam olub da, ikinci yaşa qədəm qoyduğu gündür.

Növdə dövlətimizin təvəllüdü, ana vətənin batnından doğulması çətinlik-lə əmələ gəldi. Ana vətən balasını doğarkən, özünü qurban edəcək dərəcəsinə

* Vəzi-həmi edən qadın.

gəlmışdi... Azərbaycan toprağı bir xarəbazara, bir vıranəyə dönəcəkdi. Onun, o mədəri-mehribanın [məhriban anasının] nəzik sinəsi, zərif bədənı üzərində gəzən qaba əyaqlar, həm anasını, həm bətnindəki balasını cəhətlərinin tapik-ləri altında tapdalamaq, əzmək və xurd-xaş etməklə anasını da, balasını da öldürmək istəyirdilər...

Ləkin bu zəif sənə içində gizlənmış olan eşq və məhəbbət o dərəcə böyük bir qüvvəti həiz [qüvvətə malik] idi ki, zəif cism, qüvvətli ruh sayəsində düşmən zülmü qarşısında tab və taqətdən düşməyib yaşamaq və yaşatmaq iqtidarnı qeyb etmədi.

Ana Vətən doğdu... Və bu gün, doğduğu övladının səneyi-dövriyyəsi münasibətilə bayram qurub və övladını mavi, al və yaşıl rəngli parçalarla bəzəyib, nümayişkarənə bir surətdə bayanı-iftixar etmədədir.

*** Bir yaşlı dövlətimiz gələcəkdə – və yaxın gələcəkdə – türklüyün ümidgahı, islamlığın panahı və ələmi-mədəniyyətin möhtərəm bir üzvlü olacağını hələ bir yaşında olduğu halda hər kəsə bildirməkdədir.

Azərbaycanın, türklüyə istiqlal [gələcək] meyvələri yetişdirmək üçün mün-bir bir torpaq təşkil etdiyini, Osmanlı türk qardaşlarımız daxi iqrar və ətiraf edib biza ümid nəzəri ilə baxmadadırlar. Fil-həqiqə [doğrudan da], Azərbaycan da ki, türk irqində sağlam bir milliyət hissi oyaqdı, millət nə olduğunu milliyətini unutmuş türklərə bildirdi: Onlara, sən əvvəl-əvvəl bir türksən, dedi və "türkəm" dedirdi...

Türk qövmünün dəxi farslar və ərəblər kimi müşərrəf olduqları dini-mübi-ni-İslamın [açıq-aşkar meydana olan islam dininin] – Allahımız bir, peyğəmbər-bərimiz bir, Quranımız bir və binaliyyə [ona görə] dinimiz də bir olmalıdır – deyə bu birliliyə feil və əməl ilə ilk qədəm qoyan Azərbaycan türkləri oldu desəm, əminəm ki, xəta etməmiş. Bu fikrin Azərbaycan türkləri arasında böyük bir sürətlə intişarını [yayılmasını] və qüvvətlənməsini gərənlər sözlərimi təs-diqa məcbur olarlar...

Bizi vəhşi bilənlər və bızdan yalnız qanıqıcılıq gözləyənlərlə və bizim vücü-dumuzu ələmi-mədəniyyət üçün təhlükəli ədd [hesab] edənlərlə bir balaca təmas lazım imiş ki, bu fikrin və bu nəzarin sırf yalan və yanlış olduğu meydana çıxsın. İngilislər bizim içimizə girərkən, özlərini vəhşi heyvan qarşısına çəmiş bir ovçu vəziyyətində saxlamağa ehtiyatına heç bir lüzüm olmadığını bir-iki gündən sonra kamali-təəccüb ilə anladılar və haqqımızda bəsləməklə olduqlar nəzə və təsəvvüratın bilməməzlik və ya düşmənlər təbliği nəticəsi olaraq xəta və yanlış olduğunu da dərk etdilər. Əminəm, bunu da dərk etdiklər ki, istibdad altın-da tərəqqi və təalidən [ucalmaqdan] cəbrən [zorla] məhrum və cəhəlatə məhkum edilmiş olan bu millət, azad olduğdan sonra çox çəkməz ki, ələmi-mədəniyyət bazarlarında öz milliyətləri təqazasıyla [öz milliyətini tələbi və ehtiyacı olaraq] əmələ gəlmış mədəni mətəllarını [məllarını] ənəzi-bəşəriyyətdə [bəşəriyyətin nəzərlərinə] təqdim il mədəniyyəti qoca olan millətləri də heyran qoyarlar...

Al rəngi türklüyə, yaşıl rəngi İslamığa və mavi rəngi də mədəniyyətə işarə olan bayrağımızın mənəyi-mənəvisi də budur.

Adamlar vardı ki, bizim istiqlalımızı istəməyirdilər. Halbuki biza düşmən deyildilər və bu istəməməzlikləri də düşməncəlik üzündən deyildi. Fəqət onlar qorxurdular, qorxurdular ki, biz hökumət etməyə, məmləkət dolandırmağa, dövlət saxlamağa qəbil olmayıb da

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 28 may (Çərşənbə günü) tarixli 190-cı nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

YAŞASIN TÜRK MİLLƏTİ!

İstiqlal elan edərək, millətimiz yərin na hala düşəcəyini, hanki düşmən tərəfindən yenidən əsarət zəncirinə çəkiləcəyini bilməyirdi. Bütün vətənimiz başsız olub, mamləkət harc-marc, qətl və qərat əşiği içində yanırı. Paytaxtımız başda olmaq üzrə vətənimizin qismi-azəmi [böyük hissəsi] düşmənlər alında idi. Müstəqil dövlət həyatı ilə yaşaya biləcəyimizə heç kas əmin deyildi. Bir qayyum olmasa, özümüzü idarə edə biləcəyimizə çoxları inanırdı. O idi ki, məsələn türklər buradan çəkirlərkən hamı vətən və istiqlalımızı əldən getmiş hesab edilirdi...

Bir il keçdi, paytaxtımız və mamləkətimizin sair bəzi qismlərini düşməndən təmizlədik, hərclə marc və qətl-qəratı məhvla əsəyiş və müsəliməti [əmin-amanlığı] bərpa etdik. Vətənimizi öylə bir halə gətirdik ki, hazırda çox mamləkətlərdən rahat və rifahi-hal ilə yaşayır.

Demokrat bir millətə lazım olan Məclisi-Məbusan, ədalət və qanun çəbəsi olan məhkəmə idarələri və sairə təsis etdik. Hazırda Məclisi-Müəssisən çağırmağa hazırlaşırıq.

Deməli, mədəni, demokrat bir millətə lazım olan hər işi gördük və gör-məkdəyiz. Bu vəchlə da imtahanımızı verdik və istiqlala istehqəq qazandıq. Yalnız, adətən bayram günlərində bayram etmək imkanından məhrum olanları da unutmalıdır. Bu gün həpimiz dərin bir kədərli ətiraf etməliyiz ki, müttəəssifinə [təəssüf ki], bu vaxtdakı vətənimizin müxtəlif hissələri [Naxçıvan, Şəur, Bərçalı və Lənkəran qəzaları] hələ yabançıqlar əlindədir.

Binələhy [ona görə], bu gün bayram saxlarıkən, kabeyi-milliyəmiz olan Məclisi-Məbusan qarşısında gələn ilki bəy-dövlətdən o qardaşlarımızın da bizimlə iştirak etmələrinə imkan verməyi əhd və ricalı-dövətdən [dövlət xadimlərindən] bu uğurda ciddi tədbirlər ittikazını [tədbirlər görməyi] tələb etməliyiz.

Mübarək olsun İstiqlal bayramı!

X. İ.

TÜRK ŞÜƏRASI VƏ İSTİQLAL

*Qəza hər feyzini, hər lütfünü bir vaqt üçün saxlar,
Fütür etmə, saqın, millətdəki zə'f'u bətaətdən.*

*Bu ol əli-hümmə ərəbabi-cəhdü içtihadiz kim,
Cəhəngirəna bir dövlət çıxardıq bir əşirətdən.*

Namiq Kamal

HÖKUMƏT BİNASINDA MƏRASIİMİ-TƏBƏRİK

Bu gün istiqlal sənəyi-dövryyəsi olmaq münasibətilə Heyəti-Vükəla rəisi və nazirlər bizzat gündüz saat 1-dən 4-ə qədər qəbuli-təbrikat edəcəkdir.

İlk Azərbaycan Şurəyi-Millisi rəisi və "Müsavət" rəisi Markəz Komitəsi sədri Rəsulzadə Məhəmməd Əmin

Əlimərdən bəy Toçqubəşov Sülh konferansında Azərbaycan Heyəti-Müəxxəssəsi rəisi

Həsən bəy Ağayev Azərbaycan Məclisi-Məbusan Rəyasətli Şəx müəvini

Şüəra və üdabənən hər əsrdə və hər məkəmdə məyeyi-iftixarı, amalı əfkəri [arzu və fikirləri] yalnız "məhəbbətdən" ibarət olmuşdur. Taqəzayı-zəmanaya [dövrün ehtiyaclarını] görə bu məhəbbət bəz mehtəpli gecələr, rəyihəli növbəhər çəkirlərinə, sənəburlara, cübyurlara [əxər sulara]... həz dillirib [könlü aləni] məhəbubə və sənəmlərə, həz millətə və insaniyyətə və gəh də vətənə həsr olunmuşsa da, yənə əşqi məqsəd bənövşəli-bəşəri [insanları] bir-birinə alğıdırmaq, vətəni, dünyanı səvməkdir. Şüərimizin əsarlarını nəzərdən keçirərk görürük ki, bunların sərməşəq ittikəz etdikləri [özlərini nümunə götürdükləri] məhəbbətin ilk qədəmi eşq və səvədan bəşləyib, bir çox istihəlalərdən [dayıqlılıqlardan] sonra hürriyyət mənzələsinə [dərəcəsinə] çatır ki, bunun da axirə arzusu istiqləldir.

Böylə ki, şair bu barədə yazır:

*İki şey səvdinir həyatı bəna:
Biri hürriyyət, axırı səvda.*

*Edəram eşq üçün həyatı fəda,
Feyz-i-hürriyyətin yolunda fəqət*

Əşqi səvdanı eyləram ifna!

Lakin eşq və səvədan bilavasitə hürriyyət və istiqlala ərişmək mühal və mümtənədir [mümkünsüz və çətinidir]. Zira eşq ilə hürriyyətin arasında öylə böyük-böyük uçurumlar, mümanətiələr [mənaələr] mövcuddur ki, buralardan millət kərxanını təhlükəsiz bir üsulla keçirmək üçün hürriyyətpərvər şüərimizdən böyük zəkə və məharətlər tələb olunur. İndi baxalım ki, şüərimiz bizi bu uçurumlardan na kimi vəsitələrə xilas etmişlər.

Məhəbbətin birinci mənzili eşqdır, dedik. İki müxtəlif cinsin arasında peyda olmuş müəşqəni [eşqi] ən qədim vaxtlardan şüərimiz "Leyli və Məcnun" kimi böyük dastanlarda yazdıqları həminin məlumu olduğu üçün bunun üstündə artıq dayanmayaçağıq. Ancaq burasını qeyd etməlidir ki, şüərimizin bu müəşqəyə bu qədər əhəmiyyət verməkləri məhz bundan ötrü idi ki, iki müxtəlif cinslər arasında şüə və daimi bir məhəbbət həsil olsun. Erəkə ilə qədin sədaqətin əl-ələ verib bənövşəli-bəşəri rifahı üçün çalışsınlar.

Məhəbbətin ikinci dərəcəsi həmcinslər arasında, yaxud əfradi-millətin [mil-lət fərdlərini] ittihadıdır [birliyi]dir ki, bunu şair böylə təvəssif edir:

*Ümmü müstəfid etməz xüsusu haqqını ictimai,
Saqın bir fərdi əzəmə, qeyratı-əyof lazımsa.*

İttihad yəpanlarını ən böyük vəzifəsi xalqa, millətə xidmət etməkdən ibarət-dir ki, böylələrini qiymətdənkə unutmayıb bəlkə adlarına abidələr, nişəngəhlar da rəzə edərək [qoyarlar, ucaldırar]. Nəca ki, şair deyir:

*Usanmaz kəndini insan bilənərlə xalqa xidmətdən,
Mürüvvətmənd olan məzluma əl çəkməz inanədən.*

*Növ-insan həşrədrək təzim edərək ədina,
Kim fədayi-nəfs edərsə cinsinin imdadına.*

İttihadı-millətin ən böyük dostu ədalət və ən böyük düşməni də zülumdür ki, bunu şair böylə təsvir edir:

*Bərgəhi-ədli virən eyləyənlər, ədəmin
Başına zindən edər dünyanı abad etsə də.*

*Zəlimləri ədlinə na zaman xək edəcəklər!
Məzlumların çıxdadırlar göylərə ahi!*

Lakin dəş ürəkli və müstəbid hökmdarları məzlumların ah və nalələri təsir etmədiyindən, şair onları millətin "Janına d'Ark", "Qaribəldi" və "Gəvələri" xüruc-uyula [xümayış] hədələyir, böylə deyir ki:

*Bir əbdi-həbəş dənələri əhli bəxtliə sultan,
Zəhhakın edər müllünü bir Gəvə pərişən.*

Məhəbbətin üçüncü dərəcəsi hürriyyətdir ki, bunu Firon, Şəddad, Zəhhak və Nikolay kimi müstəbidlərin əlinədən qoparmaq üçün əfradi-millətin göstərə biləcəyi böyük bir fədakarlığına vəbasta [bağlı] qalır. Onun üçün də şair böylələrini müərcək edərək deyir:

*Bənöv'un xilas et atəşin qeydi-əsəratdən,
Cəhəda bir də firdəvs eyləmək icad lazımsa.*

Hürriyyətin istehsalı üçün bir çox qanlar tökülür, canlar verilir, zalımlar tələf olur. Axır ki, hürriyyət məşəli ətrafı şələ saqır. Neça ki, şair deyir:

*Xuni-ərabəbi-həmiyyət qarq edər zalımları,
Məş'ali-əfkəri-əhrəranə sənəməz xənə ilə!*

Hürriyyət alınar, millət əsədə nəfəs almağa başlar ki, bu vaxtlar kənərdən qaragürrühən təcəvüzü, ənvayi-ışkəncələri, müstəbid hökmdarların zülüm-lərindən artıq hətta Mart hədisəti-əlimalisi kimi fəqərlər [hədisələr] baş verir.

Millət çəşir, hürriyyətdən da həssuluna pəşman olur. Bunu duymuş şair milləti cürətdəndirmək üçün böylə yazır:

*Haqir oldusya millət sənəmə nəqəşə qarın sənəmə,
Yərə düşməklə cəvhar saqıt olmaz qədrü qiymətdən.*

Bununla bəla mart sənəmədələrinin əhü-fəğanı şairin hələlini pozur, böylə yazır ki:

*Məşuqlar tərənə-səz olsa,
Sınələr cəy-ihtizaz olsa,*

Güşimə millətin anini qədir!

Təcəvüzkarların zərblərini ilə dağılmış "İsmailiyyə" kimi vətən xarabələrinin qarşısında şair mayus olmaıyır, vətən xarabələrini bəhiştə oxşadır, hübbi-vətəni böylə təvəssif edir:

*Vətən xarəbəsi mənə bəhiştə-əladır,
Xarəbələr qəzəram mən çəməni, çəməni deyərək.*

*Xəlaq-ələm bittəbi hübbi-vətən məbəcürdür,
Mən gülüştəna dəyirməz bum bir vərəyanı.*

Milləti vətənə alğıdırən şair, zəmanənin icabatına [ehtiyaclarına] görə məhəbbətin dördüncü dərəcəsinə – ki, "İstiqlal"dən ibarət olmuş ola – qəsd-iqəmə bağlayır [nəzərdə tutur, onu özünə qəyə seçib], bunun gələcəkdə təh-silinə [aldə edilməsinə] ümid bağlayır və bunu böylə təsvir edir:

YAŞASIN MİLLƏTLƏRİN QARDAŞLIĞI!

*Na yəri-cəmi imişsən, ah ey ümüddi-istiqlal!
Cəhani sənəmə azad eyləyən min yə'sü möhnətdən.*

Şair yalnız ümüddə kifayələnməyərək, fəaliyyət və fədakarlıqla istiqlalın təh-silinə çalışır və tövsiyə edir ki, vətənin düşmənlər alında qalmış hissələrini şüha-də qanları bahasına əlsinlər. Odur ki, deyir:

*Vücudun kim xəmiri-məyəsi xaki-vətəndədir,
Nə qəm, rahi-vətəndə xək olarsa cövrü möhnətdən?*

*Əvət, igidlər, əvət, siz fədayi-nəfs ediniz!
Vətən yolunda fədayi-həyat edən ölməz!*

İştə, vətənin dilavər [ürəkli, cəsur] balaları toplanaraq minlərcə şəhidlər verir, vətəni düşməndən xilas edir. Axırda da istiqlali-təmmə nail olur.

Bunlar hamısı məhəbbətin səmərəsidir ki, eşq və səvəddən başlayaraq, istiqlala qədər varmışdır. Bu məhəbbət "vərsin çoxalsın da, heç əzəlməsin!"

Fərhəd Ağazadə

AZƏRBAYCAN İSTİQLALI

Bu gün istiqlalımızın sənəyi-dövryyəsidir [ildönümüdür]. Keçən sənə 28 Mayısdə etdiyimiz istiqlal elanından bu gün bir sənə keçir. O münasibətlə qiymətli Azərbaycanımızın hər tərəfində müəlla taqi-zəfərlərini [uçə zəfər taqlarını], möhtəşəm binaların bəzənməsi görüldüyü kimi, hər ağızdan deyil, minlərlərdən də gülünbəli-zəfərlər [zəfər nidaları] eşidilir. Bu şənlik, bu şadlıqlar bizi na qədər sevindirir və o səvinclər içində na qədər vəq'ələr dər-xətir etdirir [hədisələr yada salır]. Bu səvinci daimi və daimiyyət əsasını təhkim və bu təhkiməti namusla bina etmək üçün azərbaycanlıların nəzəri-mütəlisinə bir pərça tarixi faciə ərz ediriz.

Təbii, bu tarixi faciə pərçası keçirdiyimiz "əsərat dövrü" haqqında bir xətirə olaraq və hakimiyyətinə məhkum olduğumuz ünsürün icraatını təşkil edəcəkdir.

Bu gün ortada görülmə sətli tarixçələrdə moskofların ölkməzə təərrüzü [hücumu] Petronun zamanından görüldür. Lakin öylə deyildir. Ondən daha çox əsrlər iləri rusların, haqqı və təbiətiylə Azərbaycan adını daşımağa istehqəq kəşb edən [haqq qazanan] paytaxtımız Bakıya gəmilər dolusıyla gəldikləri görüldür. Yunan, rum, alan, avarlardan məəda [başqa] hicrətin 22-ci sənəsinədən ikinci xəlifə həzrətlərinin zəmani-xilafətindən 230 hicri xüləfəyi-abbasiyyətdən Vəsiqibilləhin əhdi-xilafətinədək [xəlifəliyi dövrünədək] Azərbaycanda arəblərlə xəzərlərin bilafəsilə qanlı müharibələri olmuşdur.

270-də Mötəmid Əlləhal qüvvətli və müntəzəm əsgər səvdiylə xəzərləri isqat [dağıtdığı] və ricatə [qaçmağa, geri çəkilməyə] məcbur etdiyi kimi, fəvqəladə islahat dəxi vücudə gətirmişdir. Və bir fərman sədir edərək [fərman verərək] paytaxtımız Bakıda olan neft və duz mədənlərinə müstəfizlər müqərrər etmiş [mühafizəçiləri təyin olunmasına qərar vermiş] və sənəlik məədin [mədənlərin] varidət və istehsalatını tərtib edilən qarır mövcibinə təqsim etmək [qarara əsasən paylaşıdırmaq] üçün Məhəmməd bin Əmmarı təhvilədr təyin eyləmişdir.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

O vaxtlar Bakıda Əli bin Həysəm hakim idi.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

O vaxtlar Bakıda Əli bin Həysəm hakim idi.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

O vaxtlar Bakıda Əli bin Həysəm hakim idi.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

O vaxtlar Bakıda Əli bin Həysəm hakim idi.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

O vaxtlar Bakıda Əli bin Həysəm hakim idi.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

O vaxtlar Bakıda Əli bin Həysəm hakim idi.

290-da xəzərlər Dərbənd üzərinə şiddətli hücum və təərrüzlərdə bulunmuşlarsə, islam[ın] ittihad və hərbədkə məharətlərindən dolayı müvəffəqiyyət deyil, məşğul olaraq geri dönmüşlərdir. Ruslar bunların şəşqınlığından istifadə edib, etdikləri yağma və qənimətin yarisını onlara vermək şərtiylə xəzərlərdən dəniz tərqiylə [yolulyla] bəri keçməyə müəssadə həsil etmişlər. Bəş yüz gəmi ilə əlli min nəfər rus İdil nəhrindən Xəzər dənizinə keçmişlərdir. Fəqət fitri adətləri olaraq müsədisinə məzhər [nail] olduqları Xəzər xaqanının ehtiram gələmədən, canavarcasına bütün şəhirlərdəki şəhərlərini, qəsəbələrini qətl və qərat eyləmişlər. Müdafiə üçün gəmiləri olmayan və iş isqən kəçdikdən sonra səhvlərini anlayan xəzərlər quru təəssüdlə başqa bir qərə bulamamışlardır.

Xülfəyi-abbasiyyədən Mütqədrəbrihəl bir vəq'ədən ittilə [xəbərlər] istehsal edib 296-da Əbülqəsim Yusif bin Əbüləscə qüvvətli ordu ilə sövə etmiş, müşər-ileyh [ədi qəkilən şəxs] dəxi Bakıya gəlib gəmilər tədərkü etməyə başlamışdır.

Ruslar artıq qətl və qəratdən əl kəçməz cəzirasına [adəsinə] iltica etmişlər [siğmişlər]. İslam ordusu gəmiləri hazır etdikdən sonra cəzirəyə ruslar üzərinə hücum etmişlarsə da, məşğul olaraq qayıtmışlardır. Bu səbəblə ruslar daha bir müddət orada qalmağa və ətrafı çalıb-çapmağa imkan bulmuşlar. Etdikləri fəvqəladə qənimətin yarisını Xəzər xaqanına vermmişlərdir.

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 28 may (Çərşənbə günü) tarixli 190-cı nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

– Bütün mövcudiyyətim, qadınlığımı bildirən, həyatımın boşluqlarını dolduran, bütün ələmlərimi, iztirablarımı zövqlərə, sürurlara təhvil ediyən [sevinclərə çevirən] səndin, yavrum, şahid balam. Mövcudiyyətin mənim üçün bir cahan, bir saltənət idi. Həyatımda bütün arzularım, yüksək əməllərim [niyyətlərim] həp səndin, şahid oğlum. Bax, valideən şimdİ sənəsis, qərib qaldı. Qəlbimə unudulmaz yaralar açdın, gözəl yavrum. Sən mənim mədari-şanım, şöleyi-şücaətim, fanusi-nurum idin. Şimdİ səmalara süud etdin [ucaldın], mələklərə qovuşdun, mənim sevgili vəzifəşünas oğlum, vətən aşiqi mərd yavrum. Ah, biçərə annanı kimsəsiz, nəşəsiz buraxdın, qəlbimə oxlar sancdın, hicranlar cızdın, heç sənilməz izlər buraxdın, mənim şahid yavrum. Bir daha səni görməyəcəyəm, sənin yerinə, uğrunda canını fəda etdiyin vətəninə görəcəyəm, sevcəyəm, – demişdi.

Biz, hekayə təriqiylə [yoluylla] eşitdiyimiz bu mübarək arzulara, bu müqə-dəs işlərə, həmd olsun ki, yetmişdi. Hökumətimizin təşkilatını, əsgərlərimizin nizam-intizamını görürüz. Artıq bundan böyük hanki arzu ola bilər?

Nə masudiyyət!
Nə böyük xoşbəxtlik!
İştə, bu gün Azərbaycan istiqlalının bir sənəsi oldu. Erkəklərimiz kəndi hissələrinə düşən vəzifələrini fədakarana bir surətdə ifa etməkdədirlər. Saat kimi düzgün, vaxt-vaxtında, həm də eyni sürətlə kəndi öhdələrinə mühəvvəl olunan [tapşırılan] işlərə çalışırlar. Həmd olsun, say və qeyratları həbaya [bəşə] getmədi. İştə, bu gün saylarının samərəsi meydanda.

Alqışlanmağa layiq olan bu çalışqın milləti alqışlar və yorulmazlıqlaşın işlərini ancaqa yetirməklərini arzu edər və müvəffəqiyyətlər dilələr. Fəqət... Fəqət Azərbaycanın möhtərəmə xanım əfəndilərinə gəlincə, baxalım onlar təşkilatımızı nə ilə qarşıladılar. Erkəklərimizə təsəlli olacaq nə kimi işlərdə bulundular? Yoxsa hər bir əmrdə [işdə] erkəklərimiz cavabdehəndə [cavabdeh] olduğu kimi, qadınların vəzifəsi dəmi erkəklərimizin əmrü nəhyinə mühəvvəl olundu [görməli və saqınmalı olduqları işlərə qarışdı]?

Yox... Yox... Bunu xəyalə gətirməmyəyirlər. Əgər öylə olarsa, zəvalli erkəklərimiz böylə böyük bir vəzifəni, təhəmmül olunmaz [dözülməz] bir işi öhdələrinə alıb da iki vəzifə ilə müvəzzəf olsalar [vəzifə dəisələr], mühitimizdə yaşayan iki qollu-iki qanadlı işləyən millətlərə vaxtında ulaşa biləmi? Onsuz da biz onlardan milyon məsafələrdə geri qalmışız və qaldığımızı da gözəlimizlə görə-görə yenə də guya ki, o millətin yarısını təşkil edənlər biz qadınlar deyilik kimi hər bir işimizə yabançı nəzəriylə baxırız.

Mazidə [keçmişdə] olduğu kimi, hal-hazırda da ancaq ailə daxilindəki işlərimizdə kübarənə dolanıb da ictimai-siyasi işlərə qarışmağı kəndimizə zəh-mət bilib rahatlığımızı pozmaq istəmiriz.

İyirminci əsrdə keçməkeşli mühitdə pərvarış edən [böyüyən, başlənən] qadınlarımız zamanəmizin ələlxüsus hal-hazır vüqatlarının [hadisələrinin] həpsindən xəbərdərdirlər. Həpsinin erkəkləri Azərbaycan Hökumətinin birər möhtərəm üzvləridir. Necə ola bilər ki, möhtərəm üzvlərin möhtərəm ailələri böylə səssiz, sümbübükəm [lal-kar] yaşasınlar da, ictimaiyyat və siyasiyyatdakı hissələrini erkəklərimizin öhdəsinə tapşırınsınlar?

Şimdiyə qədər bütün günəhərlərimizi, qüsurlarımızı zalım istibdadın boynuna yükləməklə kəndimizi bir növ kəndi aramızda təmizləyə bilirdik, fəqət yenə də qadınların günahkarlıqları, töhmətlərini qulaqlarımızla eşidirdik. Hürriyyət ver-ildi, istibdad zənciri qırıldı, Azərbaycan Hökuməti təşkil olundu. Şimdi daha deyəcəkdir bir sözümüz qaldımı? Bəli, qaldı!.. O da şimdiki halda qadınlar arasın-da ən lazımlı, ən tərəqqi etmiş söhbətlər, yay zamanını hanki seyyfiyələrdə [yaylaqlarda] keçirmək, hanki yerdə daha səfəli ömür sürmək və nəradə təbiətin daha gözəlliyini görmək, sərinliklərində vaxt keçirməkdə söhbətləridir.

Əlbəttə, o da lazımlı, fəqət bunlar 2-3-cü dərəcədə olanlardır. Şimdilik çalışqın millətlərin qadınlarını lütfən bir nəzərdən keçirəlim, tarixlərini oxuyalım. Nələr yapmışlar, nələr yapırlar və daha nələr yapacaqlardır. Heç olmasza kəndimizi bir az da olsa onlara bənzədəlim. Onların eyi əməllərini qəbul, fəna əməllərini atmaqla milli adət, milli ənənət, milli əsas daxilində kəndi qeydimizə qalalım.

Bugünkü halda əvam qadınlarımızın günahı, bilib də soyuqqanlıqla keçirən qanacaqlı xanımlarımızın boynunda qalır.

Artıq hümmət, qeyrat meydandır. Çalışan qazanan, biz də çalışalım da hər hüququmuza nail olalım.

Şəfiqə Əfəndizadə

MİLLİ BAYRAM MÜNASİBƏTİLƏ

Oh! Şu köhnə dünyada nələr olmadı? Həyatı-başərin uzaq səhifələri deyil, şu yaxın zamanlarda axıb gələn bəşəriyyət səhnəsindəki vaxəmətli [ağır, təh-lükəli] rolları təxəyyüflə etdikdə, nəzərimiz təəcəssüm etdi. Dedim a: uzaqları deyil, yaxın məzini [keçmiş], Nikolay dövrünü seyr edirəm. Nəzərimi şu səh-nə-ələmin bir yanında istar-istəməz siyasiyyat səhnəsinə çəkilib biz Azəri türklərinin halına baxıram.

Ah, nələr vəqə olur. Hökumət məmurlarının politikası sayəsində cavan-larımız bir-birinin qatili olur. İştə, nahaq qanlar, qəlbİ dağdar analar ya bacılar, gözü yaşlı məsum çocuqlar. Həbslər, mənfələr [sürgünlər], ziyalılarımız istibdad yurmruğu sayəsində ağlırlar tıxadılmış, millətimizin əvam qismi başına nə gəldiyindən bixabər, acnəbipərəstlər litfatlara nail, vətənpərəstlərə həbslər, mənfələr təqdim olunur.

Məktəblərimizin ancaq adı “milli”, fəqət ruhan bəşələmiş politikası çərxiylə fırlanır. İslam qanlı, türk ruhlı bir millət də həməsrlərini görüb də tərəqqi və taala etmək [ucalmaq] haqqına, yoluna düşməyi qəsd və iradə etməmiş?

İştə şü fikrin, şu niyyətin doğmasına bir gün olsa da imkan verməmək qəsd-i-ibləsanəsiylə özümüz diplomatlar vasitəsiylə biçərə millətimizin milli fəaliyyətini, ictimai idarə istedadını, fitri qüvvət və təvanını [gücünü] axırı hec-i-tən məcralara çevirməklə başımızda fəlakətlər yağdı, pak çox proqramlarımız əqim [yarımçıq] qaldı.

İştə, bu qədər fəlakətləri, müsibətləri yedik, türk ruhu bunlara səbr eylədi. Ümmət islam ələminə baxdıqda, biri digərindən müdhış, ürək yandırıcı mənzərələr, əmri-vaqəlar [faktlar]. İştə, şü halları görəən, sızdılayan islam övladı birdən-birə biləixtiyar [ixtiyarsız, qeyri-iradi]: “İlahi, bu gedişlə islam dünyasın-da nələr daha vüqu bulacaq? İslamı şü bəlalərdən kim qurtaracaq? Dəstə-dəstə islamıyyanı [müsləmanları] ayırıb nərələrə aparırlar?”

İştə, hər bir islam övladının ruhanu böylə suallar qarışdırır. Böylə acı, uzun sənələr milli ənənətimizi [ənənələrimizi], bütün ruhumuzu əzib keçidilər. Hürriyyət dövrü yetişdi. Cümmlə millətlər milli işlərini yoluna qoymağa, məsəd olmağa qiyam etdilər [təşəbbüs etdilər, ayağa qxdılar]. Bir az keçmədən bu dövrün nəticəsi – başımızın üstündə qara buludlar peyda oldu. Ox! Bu dövrdə heçəheç bir bəhanə sardıylə [meydana əsasız bir bəhanə atmaqlla] yenə biz al qanlara boyandıq. Hansı vəhşətlər qaldı ki, islam, xüsusən türklüyə düşmən bir ruhda təbiiyə edilmiş daş ürəkli daşnaqlar icra etmədilər?

Əvət, biz, böylə xunalud [qana bulanmış] həyat şahifələrini görüb dadan millətimiz, təhriir [yazılmasın] və təsviri bir dürlü qəbil olmaıq bir neçə haqsız-lığı, sitamı görəən bir Azəri türkləri ancaq Allahın töhfəyi sayəsində və millə-timizin həmiyyəti və zuri-bazusuyla [qolunun gücüylə] bu gün naili-məram olub istiqlaliyyəti-vətən, o sevgili məhbubəni dərağuş edirik [bəğrimizə basırıq].

Bu öylə bir nemətdir ki, millətlər böylə neməti-üzməyə [böyük nemətə] nail olmaq üçün nələr fəda etməmişlər! Ah, biz də bu yolda pak çox qanlar qurban eylədik. Deyil Mart faciəsi, biz Azəri türkləri Nikolay dövründə həm Petroqr ministerlərinin və bir çox ırş bayuqlarının ulamasıylə, daha doğrusu istiqlaliyyət fikri həttə ürəkərimizdə xətir etməmək [xətirə gəlməmək] naminə pünhan qan nəhləri Azərbaycan torpağını boyamışdı. Nikolay dövründə biz milli səadət naminə nə yapsaydıq, axırda murad etmədiyimiz heçəheç nəticələr qarşınsıdaydıq.

İştə, istiqlaliyyətsiz tərəqqi və taəli etmək olmaz! Tərəqqi ətməsin vaxtı iştə bu gündür. Səadət qapılarının cümləsi üzümüza açıqdır. Bu gün xitiraatlarıylə məşhur millətlər həp istiqlaliyyət sayəsində böyük alimlər yetişdirib ağilları heyratə salan makinalar icad etmişlər. Yaponlar həp istiqlaliyyət sayəsində bugünkü dəreəcəyi-tərəqqi və təkamülə çatdılar. Halbuki türk övladı bunlardan və bir çox millətlərdən daha müstəid [istedadlı] və daha qabilidir. Bir gün Fərəbilər,

Ömər Xəyyamlar, Sədiilər, İbn Rüşdlər və bu zümrə hükəma və əəzim [filosoflar, alimlər və böyük adamlar] yetişdirən islam ələmi istibdad səbəbinə öylə böyük ruhların nəşvü-nümasına [kinkişaf etməsinə, böyüyüb yetişməsinə] müsəid deyildi. Minlərcə şükür, bu gün istiqlaliyyət ələmi ələlümüm islam, ələl-xüsus türk övladı və biz Azərbaycan türklərinin xilqətində markuz olunan [yaradılışında, təbiətində mövcud olan] mövhibeyi-ilahi [Allahın əhsanı, bəxşışı] olan o ali xislətlər, o mənəvi qüdrət və təvan [güc, qüvvət], o istedadı-xariqlədə kamaliylə nəşvü-nüma bulub vətənə ən böyük insanlar yetişdirib, dünyada səadət nə olduğunu biləcəyiz!

Ey sabiq dövrün məzlumları, mağdurları! İştə, ey islam başğışının vaxtsız solan al gülləri, Mart məzlumları!

Məzarlarınızdan qalxınız. O yaralı bədən, o qanlı gözəlirizlə göylərdə təməvvüc edən [dalğalanan], istiqlaliyyətimizi elan edər şü sevimli bayrağa nəzər ediniz!

Nəzər ediniz də, istiqlaliyyətimizin paydar [əbədi] olması üçün Cənabi-həqq dərğahına dualar ediniz.

Ey sevgili məhbubə, sən bizim dərdimizin dərmanı, ruhumuzun qidasısən. Yaşa! Minlərcə yaşa!

Yaşasın azad

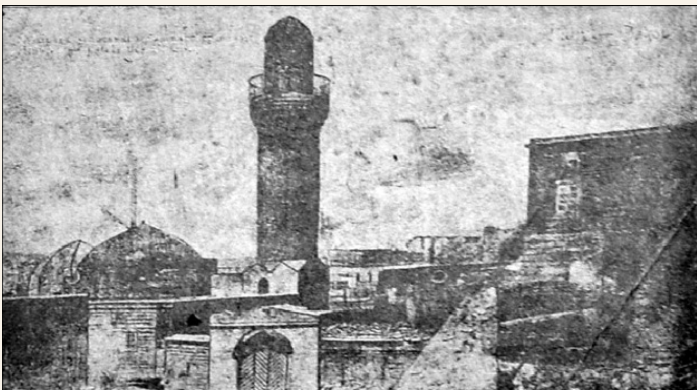
Azərbaycan!

Ağababa Ağababazadə

MİLLİ BAYRAMIMIZ MÜNASİBƏTİLƏ

Təbiidir ki, hər bir şəxs yaxşı və bəxtiyar gün keçirtdiyi kimi, pis və fəna gün dəxi keçirtmişdir. İştə, məzkur [deyilən] şəxs ən gözəl və yaxşı keçirtdiyi günündə şü pis gününü yad edərkə, yaxşı və bəxtiyar gününü daha ziyadə yük-sək və möhtərəm tutaraq, o gündə şad və xürrəm olar. Biləks [əksinə], xoş günündə şadlandığı kimi, pis günündə daxi şad gününü yad edib o günü arzu edərkə, daha ziyadə qəmgin olar.

Binəleyh [ona görə], biz daxi keçən sənə mayıs ayının 28-də bütün Qafqaziya cümhuriyyətlərilə bərabər elani-istiqlal edən Azərbaycan Cümhuriyyətinin səneyi-dövryyəsi münasibətilə bu günü ən şərəfətli və möhtərəm günlərdən add [hesab] edirik. Həpimiz şü günü milli bir bayram edirik.

Bakıda qədim Xan sarayı

Əvət, bu gün cavan cümhuriyyətimiz qarşısında durub keçən zəlalətli gün-lərimizi, ələlxüsus heç unudulmayan Mart hadisəyi-alımasını xatırlayaraq, bu günün nə dərcə əziz və möhtərəm olduğunu müşahidə edərkə, kəndimizi qayət dərcə şad və xürrəm görürüz. İştə, bu gün hər kəsin üzündə milli bir ruh və milli bir səadət parlayır. Sanki bunların qəlbina bu gün yeni bir ruh daxil olaraq onları bu gün hür və azad yaşamağa dəvət edir. Nəhayət, bu gün hər kəs ürəyindəki mübarək arzusunu naticə verməsini görüb və kəndisini yeni bir əfkar və həyat içində müşahidə edərkə qayət başğaş [şad] çöhrəsilə gözəl xalılarla və al bayraqlarla təzayin edilmiş [bəzədilmiş] soqdaqlara və evlərə diqqətlə tamaşa edərkə, sanki bu gün cəhana yeni qədəm qoymuşdur dəyə kəndisini nəhayət dərcə məsrur [sevincli] və bəxtiyar add edir.

İştə, bu gün Azərbaycanın paytaxtı al bayraqlarla təzayin edilərək çıraqban olunmuşdur. Nəhayət, o müqəddəs Məclisi-Məbusanımız üzərində təməvvüc edən [dalğalanan] al bayraq və bayram münasibətilə böyük xətlərlə orada yazılan “Yaşasın istiqlal” kəlməsi insanın nəzər-diqqətini kəndisinə cəlb edərkə bizi ittihad, ittifaqa dəvət edir.

Əcəbə türk və islam ələmində bu hansı gündür ki, məmləkətimiz bu tövr gözəl şeylərə təzayin olunmuşdur? Bu gün hərman gündür ki, türk arx-adəşlərimizin mərhəmətilə bütün Qafqaziya türk və islam ələmi acnəbilər zülüm çəngəli [caynağı] altından xilas olaraq hür və azad yaşamağa başlanmışlar. Binaileyh bu gün bütün türk ələmində milli və tarixi bir bayram olduğuna binaən [olduğuna görə], Azərbaycanın tarix səhifələrində yazılaraq, ümum Qafqaziya əhalisi bu günü əziz və möhtərəm tutub, parlaq bir surətdə yola verməlidirlər. Zira acnəbilər istibdad zənciri altında yaşamağımız və Rusiya inqilabı-kəbirindən [böyük Rusiya inqilabından] sonra təsadüf etdiyimiz zülüm və zəlalətlərə qarşı şimdİ kəndi cümhuriyyətimiz sayəsində hür və azad yaşa-mağımızı müşahidə edərkə nəhayət bu günün hər sənə yenə təkkər və dərman etməsinə binaən istiqlalımızdan möhkəm bir surətdə yapışaraq və onun daima paydar olmasını Haqq-taala həzrətlərindən istida və istirham [xahiş və arzu] edəriz.

F. Əlif. Seyidalili

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

(25 mayıs iclası)

Sədr: Həsən bəy Ağayev.

Katib: Mehdi bəy Həcinski, sonra Əhməd Cövdət.

İclas saat 11:50 dəqiqədə açılır.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər]:

1 – Əxzi-əsgər [hərbi çağırış] idarələri təşkililə layiheyi-qanuniyyə; 2 – Gəncə Bələdiyyə İdarəsinə bir milyon manat verilməsi haqqında layi-heyi-qanuniyyə;

3 – Hökumətin 20 milyonluq fondunun 40 milyonədək artırılması haqqın-dakı layiheyi-qanuniyyə;

4 – Bakı Bələdiyyə İdarəsinə beş faizlə on milyon manat borc verilməsi haqqındakı layiheyi-qanuniyyə;

5 – Məclisi-Müəssisən seçkiləri layiheyi-qanuniyyəsi;

6 – Ünas edadiləri [qiz məktəbləri] nizamlarının təğyir [dəyişdirilməsi] və təkmilil haqqında layiheyi-qanuniyyəsi;

7 – Neft aksizi idarəsinin ştatı layiheyi-qanuniyyəsi;

8 – Daxil olmuş kağızlar, o cümlədən:

a) Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə 7 milyon 83 min 500 manat buraxılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə;

b) Xüsusi Təhqiqat və Təftişat Komissiyonu təsisi layiheyi-qanuniyyəsi;

c) Maliyyə Nəzarəti nəzdində Gömrük şöbəsi təşkilil haqqında layiheyi-qanuniyyə;

d) Əsgərlikdən azad olan şəxslərdən bədəli-əsgəriyyə alınmasının ləğvi haq-qında layiheyi-qanuniyyə;

e) Yer və tövcü vergisinin artırılması ilə bərabər torpaq gəlir vergisi təyini layihəsi;

f) Hökumət indində [nəzdində] süvəri məliyyat [müşayiət] böliyyü təşkil haqqında layiheyi-qanuniyyə;

g) Məbus Tsaxakanyan ərzi-halı, “Müsəvat” firqəsinin sualı və sair bir neçə təklif.

Ruznəmeyi-müzakirat [müzakirə gündəliyi] bir qədər təbdil ilə [dəy-işdirilməklə] qəbul olunur.

Əxzi-əsgər idarələri

Birinci növbədə Əxzi-əsgər idarələri təşkilil haqqındakı layiheyi-qanuniyyə mövqeyi-müzakirəyə qonulur. Məruzaçı Qarabəyli Qarabəy [İttihad].

Layihə ümumiyyətlə və sonra maddə-maddə oxunaraq rəyə müraciət edilir və bilamüzakirə [müzakirəsiz] əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbula keçir.

Hökumət fondu

Bə'dahu [sonra] Hökumətin 20 milyonluq fondunun 40 milyonədək artırıl-ması, yəni qabaqca nəzərə alınmayan və fəvqəladə masarif üçün Hökumət itxi-yarına yenidən 20 milyon manat pul buraxılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə müzakirə edilir. Məruzaçı Mustafa bəy Vəkilov [Müsəvat].

Məruzadan anlaşılr ki, neçə ay bundan müqəddəm [qabaq] fəvqəladə masarif üçün Hökumət itxiyarına verilmiş olan 20 milyon 17 milyonu sərf edilib qurtarmışdır. Şimdi yenidən 20 milyon pul buraxılmalıdır ki, gələcəkdə lazım olan yəra sərf edilsin. Layihə bilamü-zakirə ittifaqi-ara ilə [yekdilliliklə] qəbul olunur.

Bakı Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyon borc

İkinci layihənin qəbulundan sonra bir neçə dəqiqəlik tənəffüs elan edilir. Tənəffüsün sonra:

Sədr – Parlamentin tapşırmasıyla Gürcüstan istiqlaliyyətinin səneyi-dövryyəsi münasibətilə Gürcüstan Məclisi-Müəssisəni rəisi naminə böylə bir teleqraf göndərdik.

(Oxuyur)

“Teleqraf.

Tiflis. Gürcü Məclisi-Müəssisən sədrinə.

Məclisi-Məbusanın 26 mayıs tarixli qərarına görə, Sizin şəxsinizdə Gürcüstanı elani-istiqlal səneyi-dövryyəsi münasibətilə təbrik və təhniyyət edirəm. Azərbaycan milləti əmindir ki, bir ililik müstəqil həyat keçirən Gürcüstan müstəqil bir dövlət olaraq yaşamağa müstəid [istedadlı] olduğunu isbat etmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyətiylə Gürcüstanın tamamilə müttəhidən [birgə] çalışmaları hər iki dost-qonşu millətin rifahi-hal və səadətinə və qazanılmış istiqlalın möhkəmləşməsinə bir rəhn olacaqdır.

Yaşasın müstəqil Gürcüstan.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusan rəisi

Ağayev.”

Növbədəki məsələ Bakı Bələdiyyə İdarəsinə 5 faizlə 10 milyon manat borc verilməsi haqqındakı layiheyi-qanuniyyədir. Məruzaçı Musa Rəfiyev.

Rəfiyev – Bakı Bələdiyyə İdarəsinə keçən dəfələr pul borc verildikdə şəhərin əhvalı, Bələdiyyə İdarəsinin vəziyyəti və şəhər mədaxil və məxaricinin müvazi-nəsi və sairə haqqında öylə müfəssəl məlumat verilmiş və o qədər müzakirə olmuş ki, bu xüsusda təfəsilən danışmağı lazım görməyirəm. Ancaq müxtəsəsrən bunu deməliyəm ki, şəhərin sanəvi mədaxil 30 milyona qədər olduğu halda, məxarici 83 milyona yetişir. Bu surətlə ildə 50 milyon manat açıqlıq əmələ gəlir. Bələdiyyə İdarəsi bu açıqlığı vəziyyəti-hazirədən dələyi özü qapaya bilmədi-yindən, Hökumət və Məclisi-Məbusana müraciətlə 35 milyon manat borc istəyir. Fəqət Maliyyə Komissiyası bu məsələni ətraflicə müzakirə etdikdən sonra istənilən məbləği çox görüb qərar verdi ki, hələlik ancaq on milyon manat buraxılsın. Ona görə də həyəti-ümumiyyəyə də 10 milyon buraxmağı təklif edir. Bu xüsusda İbrahim Əbilov (2 dəfə), Ağə Aşurov, Səməddad Ağamalı oğlu, Əliəğa Həsənov, Çubaryan, Yusifbəyli Nəsim bəy nitqlər irad edirlər [nitqlər söyləyirlər] [nitqlər gələcək nömrəmizdə] və layiheyi-qanuniyyə səsə qonu-laraq əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunur.

“Müsəvat”ın sualı

Nəhayət, Denikin qoşunlarının Dərbəndi işğal etdiyi münasibətilə “Müsəvat” firqəsi tərəfindən Hökumətə böylə bir salı verilir:

(Katib oxuyur)

“Denikin ordusunun Petrovsk ilə Dərbəndi işğal etdiyi Hökumətə məlum-mudur, məlum olduğu təqdirdə Azərbaycan istiqlalını təhdid edən bu hadisəyə qarşı Hökumət nə nəzərlə baxır və bu xüsusda nə kimi tədbirlər görmüşdür?”

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin – Camaat! Bilirsiniz ki, bu gün əfkari-milliyyə böyük həyəcan içindədir. Bu da Dağıstanda vücudə gəlmış bir hadisənin naticə-sidir. O hadisə isə Dabrovol qoşunlarının Petrovsk və Dərbəndi almalarıdır. Həttə sayıata görə, Könüllü ordu qitəati [hissələri] Yalamada daxi görülmüş. Bu xəbərləri içimizdə yaşayan, bəlkə dabrovolları gözləyən və onların gəlməsindən şadlanan adamlar vəyə salıb, həttə bəzi qəzetlərə könüllülərin Qubaya yürüş etdiyini yazırlar. Ona görədir ki, camaat həyəcəndədir. Əlbəttə, millət vəkilil olan məbuslar və istiqlalımız babək kimi müdafiə və mühafizə etməyi vəd etmiş olan Hökumətimiz və xəbərlər və demokratiyanın bu həyə-canına laqeyd baxa bilməz. Dağıstan Azərbaycanın qapısıdır. Dağıstanın denikinlər alında olmasına Azərbaycanlılar heç vaxt səhklərliq ilə baxmamızlar. Zira denikinlərin və Könüllü ordunun ümumiyyətlə yeni təşəkkül etmiş dövlətlər və xüsusen Azərbaycan haqqındakı qara niyyəti məlumdur. Həmi bilir ki, onların fikri köhnə hükuməti qaytarmaq və bütün yeni məmləkətləri ona tabe etməkdir. Böylə bir zamanda Bakı, Azərbaycan türk demokratiyası heç vaxt evində rahat durmamız. Bu halda lazımdır bu kürsüdən Hökumətin səlahiyyət-dər sözü eşjidsilin ki, camaat həm öz vəziyyətiyi bilsin, həm də vəzifəsin[i]. Camaat istiqlala o qədər mənus olmuş [sinişmiş], hürriyyət və istiqlal fikri o qədər xalqın qanına sinmiş, ruhuna işləmişdir ki, şimdİ artıq istiqlal fikri bir firqənin, bir kütlənin arzusı deyil. Bütün camaat vətəni və milləti istiqlalsız və dövləti hürriyyətsiz təsəvvür edəmməyir. Binaileyh [ona görə], demokratiya bittab [təbii olaraq] qapısında şübhəli adamlar durmasına heç vəchlə razı olam-maz və bir təni-vahid kimi [həmi bir nəfər kimi] hürriyyət və istiqlaliyyətinin müdafiəsinə hazırdır. *(Alqışlar)*

Yusifbəyli Nəsim bəy (Rəisi-vükəla) – Möhtərəm məbuslar! Varid [daxil] olan suala cavab vermədən əvvəl mən burasını ərz etməliyəm ki, bu vaxtdək bizim sərhədimizi heç kəs keçməmişdir və ancaq meytirlərin üstündən keçə bilərlər. *(Hər tərəfdən şiddətli alqış, “bravo” sədaları)* Bir də sözümə keçmədən əvvəl, Dağıstan əhvalı haqqında sizə bir qədər məlumat verməyi lazım biliram. Üç gün bundan əvvəl Teymurxan-şuradan Dağıstan Hökuməti nəzdindəki niyyəni-məyandəmidən böylə bir teleqraf aldım.

(Oxuyur)

“Teleqraf.

Bakı. Xariciyyə Nəzarəti.

Dünən Petrovskə böyük könüllü qüvvələri gəlməsi haqqında məlumat alın-mışdır. Axsam Parlamentin iclası vəqə oldu. Hökumət rəisi zeylədki [aşəğıdiki] məlumatı verdi:

Könüllü ordu İttihadı-Cibaliyyun [Birləşmiş Dağıllar] Hökumətini tanımaq-dan imtina ilə Dağıstan Hökumətini tanımağa razı olur və daxili işlərinə müdax-ile etməyərək, Dağıstan[in] bəlvəviklərə qarşı könüllülərə yardım edəcəyini təsəvvür edir. Könüllülər dəmiryol xəttini Yalamayadək tuturlar. Bu məqsəddən ötrü dünən Dərbəndə bir bölük gəlmışdir. Cibaliyyun Cümhuriyyətinin müqə-dəratı Sülh Konfransında həll olacağı üçün şimdilik könüllülərlə mübarizəyə və etiraz etməyə qüvvətimiz ölmədiğündən, Cibaliyyun Hökumətini qeyri-mövcud elan ediriz. Dağıstanda bütün itxiyarat general Hacı Murada verilir.

Gecə saat birdə rəis Parlamən iclasını qapalı elan etdi. Təcili təbliğat bək-ləyirəm.

Haqverdiyev.”

Sonra Quba qəza qaimməqəmi və sairələrindən bir neçə məlumat alındı ki, Dağıstana 4 eşelon kazak qoşunu gəlmışdir. Bunlardan birisi Petrovsk və digəri Dərbəndi işğal etmişdir. Fəqət bu gün yeni bir məlumat alınmışdır ki, birincini təshih edir. Böylə ki, Azərbaycancađki Dağıstan siyasi nümayəndəsi mənə bir tele-qraf göstərdi. Bu teleqraftan anlaşıldı ki, Dağıstanda deyilən qədar də öylə böyük bir şey olmamışdır. Teleqrafı da Dağıstan Hökuməti rəisi Kotsev imza etmişdir. Dərbəndə gələn qüvvə haqqında məlumat var ki, oraya gələn az bir qüvvədir –